

Чигрина Галина Леонідівна, професор кафедри фінансових розслідувань
Університету державної фіскальної служби України, кандидат юридичних
наук, доцент

ДОКУМЕНТ ЯК СИСТЕМОТВОРЧИЙ ЕЛЕМЕНТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Чинний КПК України визначив документ як «спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, що містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження» (ч. 1 ст. 99 КПК України) [1]. Зазначене дає підстави запропонувати концептуально нову модель використання документів у кримінальному провадженні, розпочатому за фактом учинення будь-якого злочину, передбаченого чинним КК України.

Розглядаючи кримінальне провадження як інформаційну систему відомостей про вчинення злочину, а відповідний документ – як носій інформації, тобто відомостей, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, такий документ можна обґрунтовано вважати системоутворюючим елементом цього кримінального провадження. Вивчення матеріалів окремих кримінальних проваджень (кримінальних справ) дало змогу виокремити дві підсистеми документів, які є складовими кримінального провадження, розпочатого за фактом учинення будь-якого злочину:

1) документи, пов'язані з учиненням злочину (тобто документи, які містять відомості, що можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження);

2) процесуальні документи (тобто документи, які фіксують процесуальні дії у зв'язку із вчиненням злочину).

Підсистема документів, які містять відомості, що можуть бути використані як доказ факту чи обставин, які встановлюються під час кримінального провадження, тобто документи, пов'язані з учиненням злочину, є головною в будь-якому кримінальному провадженні (документи, пов'язані із вчиненням злочину, – це документи головної підсистеми). Документи цієї підсистеми визначають перелік і зміст документів, які фіксують процесуальні дії у зв'язку з учиненням злочину, тобто процесуальних документів, і формують другу (підрядну) підсистему документів у кримінальному провадженні (процесуальні документи – документи підрядної підсистеми). Отже, документи обох підсистем як матеріальні носії інформації (фактичних даних) про вчинення злочину в кожному кримінальному провадженні нерозривно пов'язані між собою і, залежно від виду злочину, обумовлюють виникнення (створення), існування, виявлення, та використання один одного як елементи однієї інформаційної системи про вчинення цього злочину, якою є кримінальне провадження.

Таким чином, головна підсистема утворюється залежно від виду вчиненого злочину, форм документів, пов'язаних із вчиненням злочину (електронна чи паперова), їх видів, змісту (документи, які містять охоронювану законом таємницю (ст. 162 КПК України) [1]; документи, які містять конфіденційну, таємну чи службову інформацію тощо) та іншої документної інформації (змісту наявних на документі резолюцій, реєстраційних номерів, окремих позначок тощо); особи злочинця (службова особа, фізична особа, особа, уповноважена на виконання функцій держави; пов'язана з банком особа тощо).

Підрядна підсистема документів утворюється залежно від застосованих способів, технічних та інших засобів збирання документів, які містять відомості, що можуть бути використані як доказ факту чи обставин, які встановлюються під час кримінального провадження, тобто документів головної підсистеми.

Чинний КПК України містить вичерпний перелік допустимих для використання у процесі доказування процесуальних джерел доказів: показання, речові докази, документи, висновки експертів (ч. 2 ст. 84 КПК України) [1]. Вивчення матеріалів кримінальних проваджень (кримінальних справ) свідчить, що головну підсистему документів можуть утворювати як документи – процесуальні джерела доказів (ст. 99 КПК України) [1], так і документи – речові докази (ч. 2 ст. 98 КПК України) [1]. Один і той самий документ в одному й тому самому кримінальному провадженні, розпочатому за фактом учинення одного і того самого злочину, не може бути одночасно і процесуальним джерелом доказів з однойменною назвою – документ, і процесуальним джерелом доказів – документом – речовим доказом. Слідчі (прокурори, суд), зазвичай, такі документи визнають речовими доказами.

Речовими доказами визнають, здебільшого, усі вилучені під час проведення процесуальних дій документи, які:

– були об'єктом експертного дослідження, якщо висновком експерта підтверджено, що направлені на дослідження документи були знаряддям учинення злочину, зберегли на собі сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, чи були об'єктом кримінально протиправних дій (наприклад, документи, які містять завідомо неправдиві відомості, подані для проведення державної реєстрації юридичної особи; підроблені платіжні картки чи інші документи на переказ грошових коштів; заповіт, який містить викривлені відомості щодо змісту, підпису, дати чи іншу неправдиву інформацію; документи бухгалтерського та податкового обліку та звітності з викривленими відомостями щодо результатів господарської діяльності, яка підлягає оподаткуванню тощо), набуті кримінально протиправним

шляхом (наприклад, цінні папери, придбані за кошти, здобуті злочинним шляхом чи внаслідок маніпулювання на фондовому ринку тощо);

– не направляли на експертизу, проте, на думку слідчого (прокурора, суду), зберегли на собі сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, чи були об'єктом кримінально протиправних дій, набуті кримінально протиправним шляхом (ч. 2 ст. 98 КПК України) [1].

Наявні у кримінальному провадженні документи, пов'язані з учиненням злочину (документи основної підсистеми), успішно використовують не тільки для формування такого процесуального джерела, як висновки експерта (як об'єкти експертного дослідження), а й під час допитів свідків, потерпілих, підозрюваних та інших учасників кримінального провадження, що дає підстави сформувати таке процесуальне джерело доказів, як показання, забезпечуючи його достовірність.

Викладене ще раз підтверджує висновок про те, що документ як носій інформації про вчинення злочину можна вважати системотворчим елементом інформаційної системи відомостей про вчинення цього злочину та процесуальних дій у зв'язку із його вчиненням, якою є кримінальне провадження, розпочате за фактом учинення такого злочину.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Назва з екрана.